

ЗАБОРАВЉЕНИ ПОМОРСКИ ВОЈВОДА .

Илија Мише Гојковић (*12. VII 1854, Дреновац крај Ћуприје – †2. II 1917, код рта Матапан) био је један од ретких српских – како се то тада говорило – *трупних* официра који је стигао и до највишег ђенералског чина. По свршетку другог разреда Крушевачке гимназије, мали Илија са 16 година, 1870, је ступио у стајаћу војску Кнежевине Србије. Момак је био веома лако примљен јер је у то доба и даље било мало писмених људи. Војну академију није уписао и почео је да ради као писар у разним јединицама од најнижег подофицирског (капларског) чина. Шест година доцније, 1876, стекао је прво официрско звање потпоручника пешадије. Пошто су му скоро сва почетна напредовања била углавном у Браничевском одреду и Пожаревачкој окружној команди, оженио се Милицом, ћерком угледног пожаревачког трговца Ђорђа Лазића. Она му је родила пет синова и четири ћерке. Живели су у Пожаревцу у тзв. Радичевићевом сокаку, одмах после простране порте Саборне цркве. Први комшија му је био на истој десној страни, учитељ Илија Милована Гојковић који му није био никакав род. Једино што их је везивало, осим најбољих суседских односа, била је и њихова политичка опредељеност: обојица су припадала ондашњој Пашићевој радикалној странци. Често би долазило до забуне када би неко неупућен слао поштом писмо или пакет без звања примаоца, или пуног средњег имена...

Са све вишим чиновима трупног официра који је и поред тога био без неких војних школа, и његова звања бивала су све већа, јер се стално усавршавао помно пратећи развој војне технике и тактике ратовања у развијенијим ондашњим земљама. Међутим, и поред свега тога, он није баш увек одговарао по политичкој линији ондашњем мишљењу младог краља Александра I Обреновића, те крајем 1901. године бива превремено пензионисан.

Мајским превратом 1903, пуковник Гојковић је био враћен у активну службу и постаје командант Дунавске пешадијске бригаде. Када је изабрана нова Влада Николе Пашића 11. X 1909, пешадијски пуковник Илија Гојковић је накнадно постављен за министра војног 4. III 1910, али скоро годину дана доцније подноси неопозиву оставку, 24. II 1911, јер га већина посланика није подржала у набавци 15 нових брдских брзометних топова француске фирме *Шнајдер и Крез*, који су тада били стварно неопходни српској војсци.

Током тих годину дана његовог министровања, пуковник Гојковић је купио градску вилу у Београду, у улици Крунској 26, тел. 740. Кућа се налазила нешто укосо (ближе углу са ул. Ресавском), прекопута католичке цркве Христа Краља. Кућа је срушена 60-их година XX века.

Први балкански рат, 1912, га затиче као команданта Моравске дивизије I позива где се показао не само као пуки учесник, већ се одликовао храброшћу, мудрошћу и вештином ондашњег начина ратовања у борбама за ослобођење Куманова и Прилепа, када је 23. и 24. октобра уз садејство Дринске дивизије I позива, нагнао на опште повлачење турски VII. Корпус. Због свега овога је унапређен у највиши официрски чин – чин ђенерала. Овде морамо поменути да су борбе око Битоља показале колико је годину дана раније министар Гојковић био савршено у праву у својим саветима. Када је, као частан човек, поднео

министарску оставку, неколико седмица доцније, Ђ. Вајферт гувернер Народне банке, је ипак дао новца за набавку истих *Шнајдерових* топова од 76 и од 150 mm и да то тада није учињено број изгинулих наших официра и војника би био знатно већи.

Турски командант Горице (Корче), ђенерал Цавид-паша се предао са целом својом јединицом, Илији Гојковићу на реци Шкумби предајући му своју сабљу димискију. Међутим, ђенерал Гојковић се захвалио на дару и предаји противничке посаде, а одмах потом, пред свима, вратио је димискију Цавид-паши. Оваквим лепим витешким гестом на какве се тада још гледало и ценило, постали су пријатељи, што ће се видети и коју годину доцније – слично као што је у исто то доба било и са Есад-пашом Топтанијем.

У II Балканском рату Гојковић је био и даље командант исте јединице где је, као и у претходном рату, заједно са Дринском дивизијом I позива, успео да заустави силовит напад бугарске VII. и VIII. дивизије код Брегалнице, од 30. VI – 1. VII 1913, и да преотме у потпуности бугарске положаје на Средњем Риту и Рујну користећи се својом вештином и домишљатошћу. Тих победничких дана настала је позната крилатица: „За Косово – Куманово!, / За Сливницу – Брегалницу!“, са којом се српска војска овенчана славом вратила у Београд. Тада је за ту прилику откривен и споменик на Калемегдану, посвећен Вожду Кара-Ђорђу, рад Пашка Вучетића.

Када је избио Велики рат, 1914, он је и даље био у истој јединици (тада придодатој II Армији), којом је успешно командовао у Церској битци, где се одликовао као и непуне две године раније, разбивши од 16.-19. августа аустро-угарску IX. Дивизију на Иверку и самом Церу. Скоро стално је био у првим бојним редовима, чак и онда кад не би имао никакву заштиту, стално соколећи војнике, који су свога команданта називал од миља „*својим Чичом*“. Ово је разумљиво јер је у српској војсци без разлике, однос између официра и војника био скоро очински. Он сам био је честа мета противничкој војсци јер је био лако уочљив јашући свога белца Агу. На Церу, после Рудне Главе, аустро-угарска војска се без неког реда повлачила. Угледавши веома добро знаног белца и то на само 200-тинак метара од њих, непријатељски војници, без команде претпостављених, сложено припуцају и плотуном погоде белца. Гојковић није стигао да сјаше тако да погођени пастув притисну целим телом ђенеракову десну ногу која је и даље остала у узенгији, тако да се није могао извући. Поручник Димитрије Туцовић (тадашњи председник социјал-демократске странке Србије), који се ту задесио и видео шта се догодило, одмах крене са још двојицом својих војника да из бришућег простора спасу Илију Гојковића, који се срећом само мало угрувао. Извукавши га из настале неприлике, Туцовић му рече:

– Господине ђенерале!, сматрам да би било ипак најбоље да се Ви, као ђенерал, склоните са прве линије фронта, где морају бити првенствено војници и ми, нижи официри...

Саговорник је изгледао замишљено и одсутно док му је Туцовић говорио, јер му је ипак било жао свога белца пошто су се последњих година скоро сродили, а племенита животиња, иначе мешанац између арабера и липицанера, у том је часу још давала знаке живота. Тек када је Гојковић прекинуо самртничке муке Аги, потпуно прибрано окрете се поручнику Туцовићу и одговори му:

М. М. Тојковић.

(*12. VII 1854, Дреновац крај Ђуприје – †2. II 1917, рт Матапан)

– Господине поручниче, сада је, на мом џепном часовнику, тачно подне... Удаљићу се са прве линије тек онда када се до смираја дана ова неман – тако је ђенерал назвао противничку војску – повуче преко валовите Дрине!.. Тако је и било.

На почетку развоја Колубарске битке стари ђенерал је командовао и даље Моравском дивизијом I позива на истуреном делу положаја Врач Брдо – Човка и успешно организовао његову одбрану. Међутим, иако је све ишло како треба, Гојковић се ипак морао повући 17. XI 1914. због болести, али не задуго.

С почетка следеће, 1915, ђенерал Илија Гојковић преузима команду Ужичке оперативне војске и с њоме успева да заустави на одређено време продор бугарских одморних трупа у Качаничкој клисури, да би се српска војска и избегли народ могла повући преко Косова Поља, Албаније, Црне Горе и све тако до Крфа.

Уз сагласност Врхвне команде Гојковић због година, нарушена здравља и болести је отишао са Крфа у Француску на лечење које је трајало непуних годину дана. Опорављен и спреман да се врати у трупу, возом је отпутовао до Напуља где је остао неколико дана. Одатле, у смирај дана, креће, из напуљске луке, италијанском цивилном прекоокеанском крстарицом „Минас“ (SS *Minas*), коју је војска тада привремено користила за своје потребе. Она је ишла до Солуна где је Гојковић требало да прими нову команду. Крстарица је иначе, тог пута, пребацивала савезничке трупе, опрему, разно оружје и муницију као потпору за отварање новог фронта у Солуну. Уз то је ишла и једна непроверена вест да је та лађа поврх свега понела још и 25 сандука полуга државног злата – гласина која и данас многим распаљује бујну машту. Поред старог ђенерала од наших виших официра ишли су и пешадијски пуковник Драгутин Дулић и војно-судски пуковник Милан Ристић који су му правили друштво. После вечере у официрској трпезарији, сви присутни официри оних јединица које су биле укрцане на брод (француски, италијански, енглески и нешто наших), рачунајући ту и слободни део саме бродске посаде, желели су да чују што паметно од поштованог старине, који није био само по годинама најстарији од свих, него је и по чину био највиши. Дуго се причало, а када су официри изашли на прву палубу, неколицина српских војника је пришло јер су и они желели да виде поново „свога Чичу“...

Рано изјутра, 2. II 1917. (по ст. кал., а по новом 15. фебруара), када су тек заобишли најјужнији грчки рт Матапан, што дели Месински Залив од Лаконског, немачки сумарен U-39, који је био под командом дуговечног морског вука Валтера Форстмана (Walter Forstmann; 1883-1973), погодио је са два торпеда поменути крстарицу. „Минас“ је необично брзо тонула, тако да се утопило 870 људи. Док је нестајала са морске површине, капетан лађе Анђело Пароди, дајући ђенералу појас за спасавање, рече му која је спасилачка барка предвиђена за официре и да пожури са укрцавањем. Гојковић га зачуђено погледа и племенито му одговори:

– Спасавајте прво војнике, а ми официри ћемо се последњи укрцати! – тако и буде.

Сви преживели су успели да се укрцају у барке и официрска барка била је на челу мале колоне. Убрзо затим, „Минас“ је заједно са створеним вртлогом нестао, а море се умири и опет би јутарња бонаца,

чију су тишину реметили само завеслаји весала и кликтања неколико галебова који су се оглашавали славећи нови дан. Испред новонастале колоне, сумарен је одједаред изронио и Немци затраже да се остатак бродоломника преда. Чувши ову непријатељску безусловну наредбу, стари ђенерал Илија Мише Гојковић устаде у чамцу и узвикну:

– Српски се ђенерал никада не предаје! – а затим припуца својим пиштољем типа *браунинг* на противничку подморницу. Немци су га одмах, кратким рафалом, покосили (*маузер-аутоматик*?)...

Илија М. Гојковић је једини српски ђенерал у Великоме рату који је погинуо на бојном пољу. Иако никада није стекао и чин војводе, неки су га често, од тренутка јуначке погибије, па и нешто доцније по свршетку рата, с правом називали „*поморским војводом*“. Чудно је да такав један српски осведочени јунак и прави витез нема нити улицу, а још мање ваљан и достојан споменик у стоном граду Београду!..

ОДЛИКОВАЊА

наша

- Орден Кара-Ђорђевог Звезде са мачевима III (1912) и IV (5. V 1913) степ;
- Орден Кара-Ђорђевог Звезде III степена;
- Орден Двоглавог белог орла II, III (17. VIII 1911), IV и V степена;
- Орден Таковског Крста са мачевима IV степена;
- Орден Таковског Крста III и IV степена;
- Орден Светог Саве II степена (додељен 18. IV 1910);
- Златна и Сребрна Медаља за храброст;
- Медаља за војничке врлине;
- Споменица за Српско-турски рат 1876/78;
- Споменица за Српско-бугарски рат 1885/86 (називана *Крстом срама*);
- Споменица Освећено Косово 1912;
- Споменица II Балканског рата 1913. (називана *Крстом славе*);
- Споменица за избор Петра I за Краља Србије 1904;

страна

- Орден Светог Станислава III степена – (Руско) – 1876.

Коста Ђ. Кнежевић

(*Политика*, 4. II 2017, субота, бр. 37.082, год. CXIV, стр. 15, »100 година од Великог рата«; текст је скраћено објављен).

КОМЕНТАРИ БЛИЖЊИХ

А.Е.Г. (9. II 2017)

Одличан Ти је текст, а супер су и коментари...

Ђића Р. (17. II 2017)

Драги мој пријатељу, захваљујем Ти се на тексту који је као и увек достојан умних списатеља...

Velja čaturica (19. II 2017)

Опет одличан текст. Прија ми Твоје старинско приповедање. Можда испадну и неки *Медаљони* од Твојих прича...

M²Ribar (21. II 2017)

Ehej, dobar je tekst! Komentare još nisam stigla da pročitam sve, ali stvarno su interesantni – ima tu i "kuš, bre", ha-ha! Odlično!.. Inače, ovaj članak sam stavila na FACE BOOK i dobio si mnogo lajkova i pohvala...

Goca K. (7. III 2017)

Драги и поштовани господине Коста, много хвала. Диван чланак. Негде сам, релативно скоро, прочитала, а мислим и забележила, баш тај податак да је генерал тражио да се, по торпедовању брода, прво спасавају војници. Тренутно не могу да се сетим где, погледаћу код куће, па ћу то да повежем са овим Вашим текстом...

Mila M. (24. V 2018)

...Примила сам Твој mail, прво сам хтела да прочитам све Твоје приче у потпуности, па да Ти кажем своје мишљење. Међутим, не могу да се отмам утиску, који сад имам, па Ти сад стога и пишем. Размишљам о људима и делима, о којима си писао, а долазим до закључка (судећи првенствено по себи), да многи нису упознати са националном историјом. Тужно је, да људи који су толико учинили за добробит српског рода, тек тако – олако, падну у заборав. Мислим, да ти Твоји чланци, су на неки начин, захвалност и очување српске традиције и историје, која треба да нам буде опомена сваког дана, као и пример за човечност, која тиња сваког дана све више и више.

Настави да пишеш, објави монографије, јер треба да угледају светлост дана, те приче треба да се чују, јер величају све оно што је добро. Обично памтимо само ружне ствари и крахове. Твој допринос је тиме много већи него што можеш да замислиш, јер ће Твоје речи бити споменик управо тим људима, за које већина није имала никад прилике ни да чује ни да види, било да је у питању то што им није подигнут ни споменик, нити улица названа по њима... Нека се зна ко су били и шта су за нас урадили управо ти људи.

Велико Ти хвала на mail-у, уживам док ишчитавам, образујем се и ширим видике сваком новом причом...

КОМЕНТАРИ ЧИТАЛАЦА ПОЛИТИКЕ ONLINE

Петар Јакшић (5. II 2017)

Сјајан човек и изузетан командант. Нек му је вечна слава. Крушевац и Србија не смеју заборавити Илију Гојковића!..

Vesa D (5. II 2017)

...Srbija je ratnička zemlja i njenih ponosnih ratnika... uvek...

Лаки Топаловић (5. II 2017)

Слава ти и хвала, храбри човече! Бог да ти душу прости!

Topalović (6. II 2017)

Srpski samoubilački nagon koji je i doveo do situacije u kojoj smo sada. Samoistrebljenje.

Topalovic (6. II 2017)

Pročitajte članak na sličnu temu
<http://www.politika.rs/scc/clanak/373540/Kako-su-Srbi-izgubili-20-vek>

Deda Milivoje (6. II 2017)

Biti pravi Srbin, je već po sebi predlog za 'samoubistvo'. Alternativa su Vučići među nama, duga mučna predaja, cviljenje, kapitulacija i samoizumiranje...!?!

Артиљерац (6. II 2017)

Е, Ђопави (да ти преведем презиме-надимак) добар си и ти. Требало је да будемо евлет-ефендије, по твоме, да би преживели. Можда, али нас у том случају СИГУРНО не би било под овим именом, Срби. Били би ко зна шта, Турци рецимо, или Немци, са понеком бледом сенком сећања на сопствено постојање. Не дао Бог да су такви као ти већина у овом народу.

Pero Milev (6. II 2017)

Za vreme Balkanskih ratovo niste oslobodili nikoga već ste porobili nekoga, i raspapčali teritoriju sa vama danas veoma dragim prijateljima Gricma. Krajnje je vreme da prestanete da obmanjujete javnost. Bili ste osvajači koji sa drugim zemljama (Bugarska i Greka) porobili i podelili osvojenu teritoriji gde ste uspostavili svoj režim i kulturu.

Артиљерац (6. II 2017)

Па видим сад правите коалиције са српским странкама, да би формирали владу. И на Бит Пазару само Срби продају робу, а онај споменик, на коњу код Бит Пазара, то није Скендер бег, него ваљда Краљ Петар I. Ослободилац. Не ваља ти посао комшија, никако. Шиптари вам уши поједоше, а теби Срби криви.

Војан (6. II 2017)

Kuš bre!

Стефан (7. II 2017)

Пре Турака простор Републике Македоније је био је у саставу српске државе и на том простору су били Срби. Кроз дуг временски период настала је македонска нација која себе није видела у саставу српске државе и ослобођених територија. Нико тада није препознао новонасталу македонску нацију и тај народ ја сматран делом српског народа. Ми вам сада признајемо нацију и државу и ту нема ништа спорно. Сматрам да је боље да сте били у српској држави него да сте остали под Турцима. Наша црква би признала македонску, али Американци то не дозвољавају како би постојао неки проблем између нас. За разлику од других нација, које су настале од Срба, Македонци су створени природним путем. Сами

од себе су створили нову нацију. Није их створила Аустро-Угарска, Ватикан и сл. и то је разлог зашто Македонци већином Србе доживљавају као пријатеље и обрнуто. Једино је Јован Цвијић у то време истраживао и схватио да су Македонци посебна нација.

Урке (8. II 2017)

Тито је вама, тзв. Македонцима, дао све и државу и име... а сад ће вам Шиптари све отети полако у дослуху са вашим дичним „пријатељима“ Америма...

пиши ћирилицом (6. II 2017)

Хвала вам за ову изузетну причу! Хоћемо још сличних, да овако учимо српску историју кад се већ у школи не предаје.

Војан (6. II 2017)

Rodom sam iz sela Drenovca, gde je rođen Ilija Gojković. Nema adekvatnog obeležja o njegovom postojanju tako da ovde želim da apelujem da se pokrene inicijativa o podizanju spomenika. Hvala za tekst!

Арсенов (15. III 2017)

Нек му је вечна слава! Велики Српски витез!

